

TEMPS i ESPAI

(Testimoni gràfic d'una evolució)

Per JOSEP MATAMOROS i FUSTÉ

ORIGEN DE LA FABRICACIÓ ARTESANA DELS PINZELLS DE PALMA DE MARGALLÓ AL NOSTRE POBLE

Originàriament i que es recordi a Espanya és a la província de Sevilla on van proliferar les petites indústries artesanes del pinzell de palma de margalló, atesa la gran abundància de la palma escampada per totes les planícies i muntanyes de Sevilla i Almeria, continuant en menys quantitat en tot el litoral mediterrani i desapareixent totalment a l'interior de la península.

La palma és originària del continent africà i se suposa que l'abundància en les costes mediterrànies es deu a les llavors transportades per les tempestes i altres factors climatològics. La planta de margalló que es malmet a la nostra península ja no es torna a reproduir.

En la nostra zona d'Ulldecona abunda la palma de margalló al Montsià i al "Cerro Gordo" (serra de l'Ermita i la mola de Godall) és a dir, tot de cara a l'est. A pocs quilòmetres ja no es troba senyal de cap palmera de margalló.

Fa suposar que l'abundància de la palma predisposa el naixement de la primera indústria artesana dels pinzells de palma d'Ulldecona, pionera i única a tot Catalunya i resta de les províncies allunyades d'Andalusia.

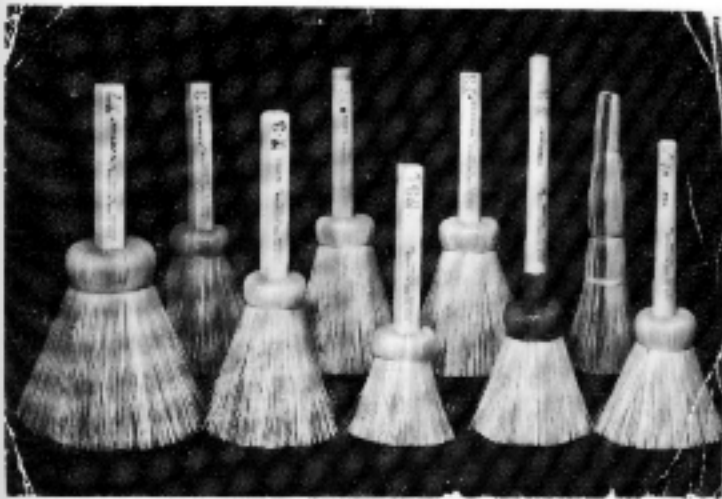
La primera indústria artesana la portà a la nostra vila una senyora provinent de Sant Carles de la Ràpita anomenada senyora Je-

rònima (popularment la Grava) als voltants de l'any 1880, i que era casada amb el Sr. Grau, lo Palmero. És curiós que la força motriu, que s'utilitzava per moure un cilindre amb pues per pentinar la palma i fer-la apta per al pinzell, era moguda per un burret que donant voltes a un circuit reduït feia moure el cilindre.

De la ja extingida indústria de la Sra. Jerònima, sortiren moltes dones amb l'ofici; de totes elles, però, només una de 14 anys fou capaç de fer ressorgir aquest ofici l'any 1917, que amb el pas del temps va fer que el seu nom fos conegut arreu d'Espanya. I fou Agustina Fusté Gavaldà (malnomenada Agustina la Motxilla), casada amb en Josep Matamoros Ripoll (un veterà de la Guerra de Cuba, molt conegut amb el nom de "lo tio Pepe lo tintorer").

Aleshores, la casa actual del carrer Sant Vicent, 12, la qual l'any 1868 era una tintoreria on es tenia tota classe de roba i estampats propietat de Manuel Fusté Muñoz i Miquela Gavaldà Verdiell, pares de l'esmentada Agustina Fusté, passà més tard a ser fàbrica de pinzells.

Però fins a arribar aquí cal fer memòria que la primera ubicació fou en un pati d'un parent anomenat Francisco Mariné, actualment carrer Clavé, núm. 9 (casa Pomada, vinater) on hi treballaven en el seu principi els

Un dels primers mostraris de la fabricació de pinzells a la Uldecona de principis de segle

fundadors Josep i Agustina i la col.laboració de les germanes Pietat i Maria Mariné i l'anomenada Garrofina.

No és fins a l'any 1931, en plena República espanyola quan es trasllada al carrer Sant Vicent, núm. 12. La gran convulsió social que provoca l'esclat de la Guerra Civil fa que el dia 8 de desembre de 1936 es doni de baixa de la contribució industrial com a "fábrica de escobas", segons el document original conservat fins avui. Fins a l'any 1939, en què la Guerra Civil espanyola acaba, no es torna a recuperar la indústria amb l'empenta dels germans Josep i Amado, fills dels fundadors, i que amb 17 i 15 anys respectivament tornen a engegar l'empresa.

Els tres primers anys de la postguerra foren molt difícils per a tothom, i en particular a la nostra indústria es va agreujar per un competidor del mateix ofici, que per la seva

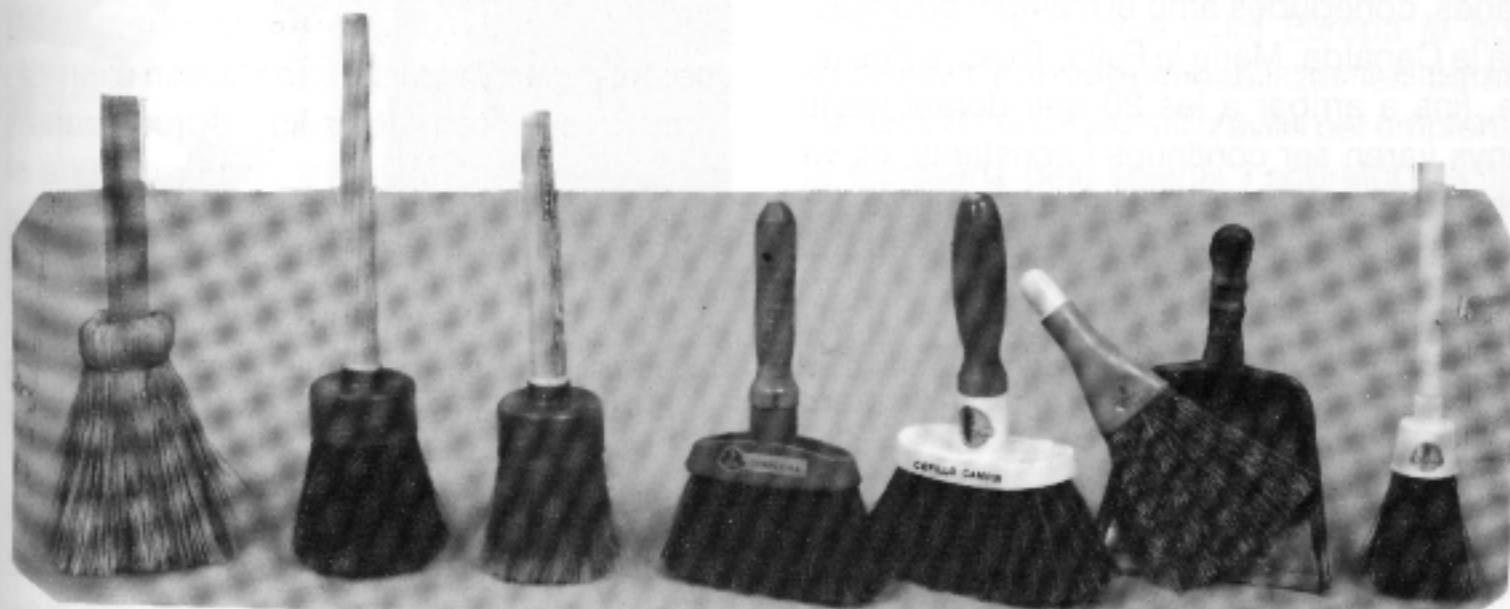
condició d'alcalde ens va perjudicar l'evolució de la nostra empresa.

Com que les dificultats despertaren l'enginy, fou quan els germans Josep i Amado Matamoros Fusté, encoratjats per la necessitat, crearen l'any 1941 el nom de Hijos de J. Matamoros i el logotip HIMA amb l'ajut d'un préstec de 250 ptes. cedit per un popular prestamista de la localitat, anomenat "lo tio calaix" i sense més garantia que l'honor de les persones.

Amb pocs anys aportarem i crearem noves i útils patents d'articles de neteja com la granera de palma amb suport metàl·lic, la brotxa de plàstic, una escorredora de fregadora; un total de 17 patents, 5 registres d'utilitat i les màquines auxiliars per a la seva fabricació.

Foren tan importants algunes patents que donaren motiu per figurar el nom de Josep Matamoros, als 40 anys, a la galeria d'inventors, de la revista *Técnica e Invención* d'abast nacional en el núm. 127 del novembre de 1965.

Recordarem quan pels voltants de l'any 44, s'estenia per tot el carrer Sant Vicent la palma verda procedent de la muntanya per ser assecada al sol durant tot el dia, per així poder manipular la palma, i vendre els pinzells i les graneres el dia següent. En aquella època tothom feia servir el carrer, era cosa de tots, el ferrer el feia servir per ferrar les rodes dels carros, els pagesos per assecar i

Mostrari dels anys 60 o 70

Propietaris i treballadors
de la fàbrica HIMA,
l'any 1956.

Dalt, i d'esquerra a
dreta:

Manuel Fusté Sales,
Àngel Ayuso,
Amado Matamoros
Fusté

i

José Matamoros Fusté.

Baix:

Maria (la Fulla),
Reyes Estellé,
Josefina Miralles i
Pepita Romeu

picar els llegums
de la collita. A les
nits, desinteressa-
dament, s'ajuda-
ven uns veïns als

altres, es rastellava i embalava la producció
de la jornada. Ve a la memòria, entre d'altres,
el Mut de capets, les Maques, els germans
turuts. Per acabar la setmana, els dissabtes
hi havia vall amb gramola.

La política de la nostra indústria sempre
va estar de constant companyerisme i relació
d'amistat, on no hi cabien les diferències
entre amo i treballador, ja que aquestes pa-
raules no existien. Des de les primeres ope-
ràries, conegudes amb el malnom de Josefi-
na la Canalda, Maria la Fulla, Tresa la Pesse-
ta, fins a arribar a les 20 que durant molts
anys varen ser contínues i constants, es va
obsevar tota una plena amistat que va fer
possible que cada any s'organitzessin ex-
cursions amb totes les despeses pagades,
amb el cotxe de Jaques a Benicàssim,
Barcelona, Vall d'Uixó, les coves de Sant
Josep, etc. i quan era obligat donar un dinar
anual amb motiu de la festa del treball (en
aquella època era Sant José Artesano) l'em-
presa Matamoros ja obsequiava a tota la
plantilla amb una setmana completa en una

Fent pinzells a la dècada dels 50.
De dins cap a fora: els germans Matamoros,
Josefina Miralles, Pepita Romeu i Maria (la Fulla)

Després del treball, una setmana de vacances al Marjal (agost de 1959)

sènia de les Cases d'Alcanar.

La fabricació inicial del pinzell de palma de margalló, d'ús comú per moltes aplicacions, des de blanquejar amb calç els edificis, remullar i remolinar en la construcció, o bé rentar plats als restaurants, era d'una forma molt senzilla i enginyosa, a la vegada que també molt lenta, per manca de les màquines auxiliars que amb el transcurs del temps ens vam veure obligats a crear.

Primerament, se sega la palma a la muntanya; es talla en verd el coll espinós i es pentina amb els rulos de pues, fins a deixar-la amb una fibra molt fina i que al poc temps al sol ja perdia un 80% d'humitat; amb aquestes condicions ja es podia transformar amb un feix de fibra, el qual després de ser manipulat correctament es convertia en un pinzell per a la seva utilització.

El pinzell es compon d'un mànec de fusta de 0,18 x 0,18 x 180 m/m, embolicat amb uns 50 g de palma blanca (palma de l'ull de les palmeres, que necessita d'un temps d'assecar-se al sol per blanquejar-se) embolicada

amb una mateixa quantitat de palma rastellada en verd i ja seca, es lliga per la meitat amb dues voltes de filferro, es doblega per aquesta meitat, i es torna a lligar amb dues voltes més de filferro. D'aquesta manera queda fet el pinzell, només li resta pentinar-lo i tallar-li les puntes a la mida desitjada. Els paletes volien la mida més llarga, i la mida curta era ideal per emblanquinar les parets.

De la palma pentinada també es feia crin que s'exportava molt a tot Europa ja que s'utilitzava per impermeabilitzar les parets del fred. A Espanya l'utilitzaven per emplenar la tapisseria dels seients i sobretot per fer matalassos.

Per a la fabricació de crin de fibra de palma de margalló, la primera operació consistia a filar una llarga corda amb l'ajut d'un torn, i l'última era trenar-lo des del cap d'amunt fins al final de la llargada de la corda. Com per filar havia de ser verd, en acabar la corda es deixava assecar, fins a perdre tota la humitat i llavors quedava un cargol molt flonjo i tou.

Galería de Inventores de HOY

Desde su fundación, en 1954, *TECNICA E INVENCION* se ha venido ocupando de los problemas de los inventores españoles, que, dotados de esa maravillosa facultad que es la inventiva, aportan al acervo cultural de España, y muchas veces del mundo, nuevos métodos capaces de aumentar el nivel de la Técnica. En numerosas ocasiones, *TECNICA E INVENCION* ha propugnado por una mayor *ESTIMA NACIONAL* hacia los inventores de hoy, merecedores, sin duda, de un homenaje público, que, circunscribiéndose al ámbito de nuestra publicación, aparece mensualmente en esta Sección, mediante la reseña biográfica facilitada por las fichas que, dispuestas a tal fin, podemos enviar a los interesados, previa demanda por parte de éstos.

D. JOSE MATAMOROS FUSTE, de Uldecona (Tarragona). Cuarenta años. Profesión: Pincelero. Titular de seis inventos entre patentes y modelos, de los cuales son los más destacados: *Lavasuelos. Brocha perfeccionada.*

En Josep Matamoros apareix a la secció de "Galería de inventores" de la revista *TECNICA e INVENCION* del febrer de 1965

Grup de treballadores de la fàbrica HIMA, l'any 1958